

**КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ТВІРНИХ ОСНОВ
СУФІКСАЛЬНИХ ДЕРИВАТИВ – ФРАНЦУЗЬКИХ ТЕРМІНІВ
БУДІВНИЦТВА Й АРХІТЕКТУРИ**

Юлія КУЗНЕЦОВА (Полтава, Україна)

Марина МОСКАЛЕНКО(Полтава, Україна)

Лариса САЄНКО(Полтава, Україна)

У статті розглядаються проблеми визначення дериваційної активності твірних основ при суфіксальному способі словотворення, надається їх класифікаційний аналіз за: 1) морфологічною членованістю/нечленованістю; 2) приналежністю до певного лексико-граматичного класу; 3) етимологією.

Ключові слова: *твірна основа, словотвірна модель, словотвірна пара*

The article deals with definition of derivational activity of root morphemes under suffixation. Their classification analyses is performed according the following criteria:

1) morphological division/indivisibility; 2) belonging to a certain lexico-grammatical class; 3) word etymology

Key words: *root morphem, word-building pattern, word-building couple*

Дослідження дериваційних процесів, властивих певній терміносистемі, сприяє більш глибокому вивченню усієї мовної системи, дозволяє уточнити ряд дискусійних питань теорії деривації. Дана робота присвячена деяким аспектам суфіксації, найбільш продуктивного із способів афіксальної деривації, у сучасній французькій будівельній термінології (БТ)

Аналіз афіксальної деривації передбачає існування самостійних відносин словотвірної похідності між двома або більшою кількістю синхронно співіснуючих слів. Релевантними ознаками для встановлення відносин деривації між цими словами і відокремлення їх у якості словотвірних корелятивів вважаються: 1) формальний словотвірний зв'язок, що відповідає фонетичній

структурі мови на даному етапі; 2) семантичний зв'язок; 3) регулярність утворення словотвірних пар (СП) або словотвірних ланцюгів.

Не дивлячись на те, що утворення похідних за допомогою суфіксів переважає серед способів афіксальної деривації у французькій БТ (25,6% із 4500 проаналізованих будівельних термінів є суфіксальними дериватами), у французькому мовознавстві ХХ сторіччя думка про високу продуктивність та активність суфіксальних СМ не є одностайною. Так, Ш. Баллі [1] відзначав послаблення та обмеження ролі деривації у сучасній французькій мові, А. Dauzat [6] висловлював думку про бідність суфіксальної деривації, пояснюючи це тим, що подібний засіб не відповідає аналітичним тенденціям французької мови. Прихильниками цієї точки зору є також лінгвісти, що вивчали суфіксальну деривацію на базі розмовного шару лексики [9; 10].

Вчені, які спиралися у своїх дослідженнях на мову реклами, преси, публіцистики, на термінологічну лексику, є представниками протилежної точки зору і стверджують цілковиту життєздатність суфіксації [3; 5; 7].

Більше того, за даними І.М. Думбревяну, французька мова посідає 4-е місце за індексом афіксації серед романських мов (після іспанської, італійської, португальської) в ієрархії лінійних афіксальних засобів утворення нових слів [2, с. 18].

Із загального корпусу БТ нами було вичленовано 673 ТО, від яких утворено суфіксальні деривати – будівельні терміни. Під час вичленування ТО до уваги брались такі критерії, як наявність термінологічного значення у похідних та здатність до утворення СП шляхом саме суфіксальної деривації.

Для визначення дериваційної активності ТО здійснено їх класифікацію за: 1) морфологічною членованістю/нечленованістю; 2) приналежністю до певного лексико-граматичного класу; 3) етимологією. За критерієм членованості/нечленованості вирізняються: непохідні основи (82,3 % від загальної кількості); похідні основи (16,3 %); композитні основи (2,4 %). До непохідних основ, які виявляють найбільшу активність у французькій БТ, належать словотвірно нечленовані основи слів, що позначають предмет, дії та

явища немотивовано з точки зору сучасних семантично-словотвірних зв'язків: ardoise (шифер) → ardoiser (вкривати шифером); mesure (міра) → mesurer (вимірювати) → mesurage (вимірювання).

Похідні основи займають у БТ друге місце за словотвірною активністю. Ознакою похідної основи є можливість розмежування в її складі живого афіксу, здатність визначати предмети, дії та явища дійсності мотивовано, через установлення їх зв'язку з іншими предметами.

За наявністю афікса похідні основи поділяються на префіксальні (55 %): désaxer (dés + ax(-e)) → désaxement; суфіксальні (40 %): soudable (soud + able) → soudabilité; суфіксально-префіксальні (5 %): emmurailler → (em + murail(e)) → emmuraillage.

Композитні основи становлять найменшу кількість від загального обсягу ТО – лише 2. Вони також виявляють найнижчу словотвірну активність. Утворення похідних від композитних основ у нашому матеріалі відбувається виключно шляхом суфіксації: faux-plafond (faux + plafond) → faux-plafonnage.

За приналежністю до певного лексико-граматичного класу ТО, що беруть участь у суфіксальній деривації будівельних термінів, поділяються на віддієслівні, відсубстантивні та відад'єктивні.

Потенційна схема суфіксального словотвору для індоєвропейських мов передбачає словотвірні відносини трьох головних самостійних частин мови: дієслова, іменника, прикметника, тобто від дієслова можна утворити: 1) дієслово; 2) іменник; 3) прикметник (так само від іменника і прикметника) [3, с.146]. У конкретній мові ця схема може бути реалізована не повністю. Так, дані нашого дослідження демонструють непродуктивність СМ $V_v + \text{suf} \rightarrow V$ і $V_{\text{adj}} + \text{suf} \rightarrow A_{\text{adj}}$ для сучасного словотвору у сфері БТ.

Результати аналізу показують, що найбільш продуктивним є суфіксальний словотвір на базі віддієслівних основ, найбільш слаборозвинутим є словотвір на базі прикметників. Участь інших частин мови у суфіксації представлена поодинокими випадками: СМ $V_{\text{adv}} + \text{suf} \rightarrow V$ (environ → environner); СМ

$V_{\text{nom de nombre}} + \text{suf} \rightarrow N (\text{un} \rightarrow \text{unité}).$

Однією з особливостей дериваційної системи сучасної французької мови є наявність у французькій лексиці двох значних шарів слів: народного фонду і “вченого” або так званого “книжного” фонду. Лінгвісти базуються звичайно на цьому положенні, аналізуючи сутність словотвірних процесів [1;3]. Ю.І. Сусллова підкреслює, що система французької мови на сучасному етапі являє собою в синхронному плані сукупність СТ, головна особливість яких полягає в тому, що вони побудовані частково на народній основі, а частково на книжній [4].

Н. Marchand [9] вважає за доцільне розглядати похідні, що виникають на народній основі, і похідні на книжній основі як дві співіснуючі системи, кожна із яких повинна вивчатись та розглядатись окремо, оскільки система на народній основі дає похідні з суфіксами народного утворення, а книжна система – лише з книжними суфіксами. Думку про автономність “народної” і “вченої” систем суфіксації підтримує також Р. Guiraud [8].

Аналіз етимологічного складу французької БТ вказує, що “народні” ТО становлять 56,3%, а “книжні” – 32%. Ми відокремлюємо також запозичені ТО – 11,7%. Певну перевагу, що віддається у дериваційних процесах основам народного походження, можна пояснити тим, що терміни будівництва, як однієї з найдавніших галузей виробництва, тісно пов’язані з народною ремісницькою лексикою.

Розгляд словотвірних процесів французької БТ демонструє:

- традиційні регулярні утворення за моделями:

Народна основа + народний суфікс: monter → montage, broche → brocher → brochage, revêtir → revêtement, gauche → gauchir → gauchissement;

Книжна основа + книжний суфікс: évacuer → évacuation, urbain → urbanisme, incurver → incurvation, mobile → mobilité;

- утворення термінів за СМ:

народна основа + книжний суфікс: fiable → fiabilité, durer → durable → durabilité;

книжна основа + народний суфікс: condition → conditionner → conditionnement, aérer → aérage, malaxer → malaxage.

Виявлено, що 9,4 % ТО народного походження здатні поєднуватись із книжними суфіксами (особливо з -ation), а 29,8 % книжних ТО утворюють похідні будівельні терміни з народними суфіксами, серед яких найбільш частотними є -age та -(e)ment.

Спостерігаються випадки утворення паралельних похідних від однієї ТО як зі “своїм”, так і з “чужим” суфіксом, але з різною семантикою:

étanche (герметичний)	→	étanchéité (герметичність)	книжний суфікс
	↘	étanchement (герметизація)	народний суфікс
vitre	→	↗ vitrer (склити) → vitrage (засклення)	народний суфікс
		vitrier (перетворювати на скло)	книжний суфікс
		↘ vitrification (перетворення на скло)	

В процесі взаємопереплетіння народних та книжних СП виникають синоніми:

métal → métaliser	↗	métalissage (металізація)
	↘	métalisation

Запозичені основи дають утворення як з народними, так і з книжними суфіксами: longrine (з італійської, 1927) → longrinage; goudron (з арабської, XIV ст.) → goudronnage; caouthouc (з мови індіанців кечуа, 1736) → caoutchoutage; standard (з англійської, 1749) → standardiser → standardisation. Певну перевагу мають моделі “запозичена основа + народний суфікс” (лише 11,7% запозичених ТО виявили здатність до сполуки з книжковими суфіксами). Спостерігаються також паралельні утворення від однієї ТО як з книжковими, так і з народними суфіксами:

isolé (з італійської)	→	↗	[isoler → isolation (ізоляція)	
				isolement (інтервал між будинками).	

Отже, вивчення словотвірної структури дериватів демонструє тенденції сполучуваності ТО з окремими формантами. Так, аналіз суфіксальних дериватів

– будівельних термінів свідчить про те, що немає підстав розрізняти суто народну або суто книжну систему деривації в синхронному плані. Про це свідчить факт наявності СМ: а) народна основа + книжний суфікс; б) книжна основа + народний суфікс. У сучасній БТ і народні, і книжні, і запозичені слова є рівноцінними термінами і не відчуються як щось стороннє для лексики терміносистеми. Розподіл на 2 типи словотвору має виключно етимологічну основу. Досліджуючи суфіксаційні процеси в синхронії, ми маємо підстави говорити не про випадкове чи нерегулярне сполучення книжної основи з народним суфіксом, а про малу продуктивність такої СМ. Вищесказане відноситься також до префіксальної деривації, де “народні” і “вчені” префікси вільно сполучаються як зі словами народного, так і книжного фонду.

Результати дослідження показують продуктивність для БТ суфіксації на базі народних основ. Більшість основ, що беруть участь у словотвірному акті - непохідні (82,3 %).

Теоретичні дослідження словотвірних процесів тісно пов’язані з методичними проблемами оптимізації та інтенсифікації навчання іноземній мови майбутніх фахівців. Засвоєння регулярних словотвірних конструкцій та знання словотвірного значення як СМ в цілому, так і окремих формантів приводить до формування навичок розуміння змісту похідних одиниць за лексичним значенням основ та семантико-граматичним значенням словотвірних формантів. Це сприяє розширенню лексичного запасу студентів і озброює їх необхідними навичками для читання та розуміння текстів зі спеціальності, а також для спілкування.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка: [На фр. яз.] / Шарль Балли. – М.: Едиториал УРСС, 2001.– 416 с.
2. Думбрэвяну И.М. Словообразовательные процессы и тенденции в романской именной системе: Автореф. дис. на соискание науч. степени докт.

филолог. наук: спец. 10.02.05 «Романские языки»/И.М. Думбрэвяну. – К., 1988 – 32 с.

3. Степанов Ю.С. Структура французского языка. Морфология, словообразование, основы синтаксиса в норме французской речи/ Юрий Сергеевич Степанов. – М.: Либроком, 2013. – 184 с.

4. Сулова Ю.И. Роль латинизмов в формировании словообразовательных типов на книжной основе во французском языке : Автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.05 «Романские языки»/ Ю.И. Сулова. – М., 1963. – 13 с.

5. Цыбова И.А. Определите значение слова: Пособие по словообразованию во французском языке/ И.А. Цыбова. – М.: Междунар. отношения, 1981. – 104 с.

6. Dauzat A. L'appauvrissement de la dérivation en français // Le français moderne: – P., 1937: Octobre. – P. 290 – 299.

7. Dubois J. Etude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain: Essai d'interprétation des mouvements observés dans le domaine de la morphologie des mots construits/ J. Dubois. – P.: Larousse, 1962. – XI. – 118 p.

8. Guiraud P. Les mots savants/ Pierre Guiraud. – P.: Presse Universitaires de France, 1968. – 122 p.

9. Marchand H. Esquisse d'une description des principales alternances dérivatives dans le français d'aujourd'hui/ H.Marchand.– Studia Linguistica, 1955. – Vol. 5. – № 12. – P. 95 – 112.

10. Marouzeau J. Notre langue/Jules Marouzeau . – P.: Libr. Delagrave, 1955. – 280 p.

11. Mitterand H. Les mots français/ Henri Mitterand. – Paris: Presse Universitaire de France, 1976 – 128 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Юлія Кузнєцова - кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Полтавського національного університету імені Юрія Кондратюка.

Наукові інтереси: словотвір у французькій мові, проблеми укладання термінологічних словників, закономірності розвитку мов.

Марина Москаленко - викладач кафедри іноземних мов Полтавського національного університету імені Юрія Кондратюка.

Наукові інтереси: проблеми професійної термінології, проблеми двостороннього письмового перекладу науково-технічних текстів.

Лариса Саєнко - викладач кафедри іноземних мов Полтавського національного університету імені Юрія Кондратюка.

Наукові інтереси: проблеми професійної термінології, проблеми усного і письмового перекладу науково-технічних текстів, лінгвокраїнознавства.